

I. STUDII. CERCETĂRI. ARTICOLE

DECLARAȚIA UNIVERSALĂ A DREPTURILOR OMULUI: 65 DE ANI DE PROMOVARE ȘI PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

IRINA MOROIANU ZLĂTESCU*

Abstract:

Life has shown that the 65 years since the United Nations General Assembly proclaimed the Universal Declaration of Human Rights increased and strengthened the force of the message conveyed by this exceptionally important document, conceived to consecrate an ideal shared by all nations, the foundation on which the edifice of human rights has been built.

The viability of this document is also proved by the fact that it is a starting point for the internationalization, after the Second World War, of human rights, the Declaration remaining the final aim of the efforts taken by the international community, the States and the civil society, an aim to which mankind tends to come closer and closer.

In this way, the Universal Declaration of Human Rights served as the foundation for an entire system of treaties, at world and regional levels, as well as the infrastructure of this system, consisting of institutions and mechanisms, with a strong impact upon the national systems, both at institutional and at legislative level.

Keywords: human rights, promotion, guarantee, protection, science, codification

Résumé:

La vie a démontré que la période écoulée de la proclamation, il y a 65 ans, par l'Assemblée Générale des Nations Unies, de la Déclaration Universelle des Droits de l'Homme a fait augmenter et a renforcé la portée du message de ce document d'une valeur exceptionnelle, conçu dans le but de consacrer un idéal commun pour toutes les nations, fondement sur lequel a été bâti et continue à être bâti l'édifice des droits de l'homme.

La validité de ce document est en outre avérée par le fait qu'il représente un point de départ de l'internationalisation, après la seconde guerre mondiale, des droits de l'homme, la Déclaration restant le but à atteindre des efforts de la communauté internationale, des États et de la société civile, un but dont l'humanité est en train de se rapprocher de plus en plus.

C'est ainsi que, sur la base de la Déclaration universelle des Droits de l'Homme, un entier système de traités a été édifié, au niveau mondial et régional, y compris l'infrastructure de ce système, avec des institutions et des mécanismes exerçant une puissante influence sur les systèmes nationaux, tant au niveau institutionnel, que dans la législation.

Mots-clés: droits de l'homme, la promotion, la garantie, la protection, la science, la codification

Timpul care a trecut de la proclamarea, acum 65 de ani, mai exact la 10 decembrie 1948, de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite a Declarației Universale a Drepturilor Omului nu a diminuat cu nimic forța mesajului acestui document de însemnătate aparte, conceput spre a consacra un ideal comun pentru toate națiunile, temelie pe care s-a înălțat și continuă să se înalțe edificiul drepturilor omului.

De altfel, așa cum arătam și cu altă ocazie¹, René Cassin, laureat al Premiului Nobel, principalul autor al proiectului, compara Declarația Universală a Drepturilor Omului cu

vastul portic al unui templu susținut de patru coloane.

Prima este cea a drepturilor și libertăților de ordin personal: viață, libertate, siguranța și demnitatea persoanei, protecția egală în fața legii, garanția împotriva sclaviei, torturii, arestărilor și pedepselor arbitrare, recurs judiciar împotriva abuzurilor.

A doua coloană privește drepturile individului în raporturile sale cu grupările din care face parte și cu elementele lumii exterioare. Bărbatul și femeia au, pe picior de egalitate, dreptul de a se căsători, de a întemeia o familie, de a avea un cămin, un domiciliu, un azil în caz de persecuție.

* Prof. univ. dr.

¹ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, Drepturile omului – un sistem în evoluție, IRDO, București, 2008, p. 79.

A treia coloană este cea a facultăților spirituale, a libertății de exprimare, de reuniune, de asociere, dreptul de a lua parte la treburile publice și de a participa la alegeri periodice corecte. Voința poporului este proclamată ca fundament al autorității puterilor publice.

În fine, a patra coloană este cea a drepturilor economice, sociale și culturale — dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la securitate socială, la libertăți sindicale, precum și dreptul la educație, la recreere, la viață culturală, la protecția creației intelectuale sau artistice.

Deasupra celor patru coloane reprezentând drepturile, în viziunea marelui jurist René Cassin, trebuia să fie așezat un fronton care să marcheze legăturile dintre individ și societate. De altfel, articolele 28 până la 30, ultimele ale Declarației proclamă existența unor îndatoriri ale individului față de comunitate, fixând anumite limite pe care omul nu poate să le depășească; el trebuie să respecte drepturile și libertățile celorlalți și nu poate ignora cerințele moralei, ale ordinii publice și bunăstării într-o societate democratică, după cum nu poate atenta nici la scopurile și principiile Organizației Națiunilor Unite.

Declarația proclamată la capătul unor eforturi comune ale unor eminente specialiști care au elaborat proiectul acestui document, expresia idealului spre care tind toate popoarele, care le călăuzește în înaintarea lor pe calea respectului efectiv al demnității umane, al înaltelor valori și principii pe care le împărtășesc.

Evident, Declarația Universală alături de Carta Națiunilor stă la baza întregii activități pe care înaltul for mondial a dedicat-o și o dedică promovării și protecției drepturilor omului. Adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului a constituit momentul decisiv în procesul de internaționalizare a lor, Declarației urmându-i și alte documente, toate având drept fundament Carta Națiunilor Unite². De exemplu, printre principiile dreptului internațional înscrise în Cartă, preambulul Convenției privind dreptul tratatelor între state, de la Viena, semnată la 23 mai 1969, enunța și respectarea universală și efectivă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului pentru toți, pe care statele semnatare ale Convenției trebuiau să le

² A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, Declarația Universală a Drepturilor Omului – Document fondator al sistemului drepturilor omului, Drepturile Omului nr. 4/2009, p. 5

respecte. Urmărirea aplicării normelor de drept internațional, rezultat al acordului de voință între state, se realizează de organele internaționale ale căror competențe au fost stabilite tot prin acord de voință. Deși rolul și sfera de acțiune a ONU în domeniul promovării și protecției drepturilor omului continuă să se amplifice, mandatul esențial rămâne acela de a asigura ca demnitatea umană a celor ce formează „popoarele Națiunilor Unite”, în numele cărora a fost scrisă Carta, să fie respectată. ONU acționează prin intermediul instrumentelor internaționale elaborate de-a lungul timpului, în mai multe direcții. De exemplu, acționează drept conștiință globală, declarațiile și convențiile din domeniul drepturilor omului fiind adoptate de Adunarea Generală a ONU, ceea ce le pune în evidență universalitatea. Acționează ca legiuitor; astfel drepturile care privesc femeile, copiii, prizonierii și deținuții, persoanele cu handicap, vârstnicii, precum și încălcările cum ar fi genocidul, discriminarea rasială, tortura și multe altele constituie o parte semnificativă a dreptului internațional. Desfășoară activitate de monitorizare, urmărind aplicarea în practică a drepturilor omului, Pactele internaționale privind drepturile omului împuternicind organismele internaționale să monitorizeze statele în privința respectării angajamentelor asumate; organismele înființate în baza altor tratate, raportorii speciali, grupurile de lucru, plângerile individuale sunt alte câteva exemple în acest sens. ONU este coordonator central - Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului primind comunicări din partea grupurilor și persoanelor individuale care sesizează încălcări ale drepturilor omului. Totodată are rol de apărător, când primește informații privind încălcări grave ale drepturilor omului, adresând un mesaj de urgență statului respectiv, cerând precizări și făcând apel pentru garantarea drepturilor presupuselor victime.

Totodată, desfășoară activitate de cercetare, datele compilate de ONU în domeniul drepturilor omului, fiind indispensabile dezvoltării și aplicării legislației în materie. Organizația acționează ca forum de apel și ca organ de anchetă în baza instrumentelor și mecanismelor internaționale existente, dar și ca diplomat discret. Secretarul general, Înaltul Comisar pentru Drepturile Omului, Consiliul

ONU pentru Drepturile Omului³, care a luat loc Comisiei pentru Drepturile Omului, contribuie la diminuarea violărilor drepturilor omului. De altfel, Comisia pentru Drepturilor Omului a ONU și-a încheiat activitatea în baza Rezoluției nr. 60/251 din 15 martie 2006. Ea a dat comunității internaționale un cadru universal al drepturilor omului, cuprinzând Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactele internaționale cu privire la drepturile civile și politice și respectiv drepturile economice, și sociale, protocoalele la acestea, care împreună formează Carta ONU a Drepturilor Omului și reprezintă, de altfel, o codificare de tip special⁴. De asemenea, au fost adoptate o serie de alte tratate de bază cu privire la drepturile omului.

Această Comisie pentru Drepturilor Omului a Națiunilor Unite a cerut Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură să examineze „oportunitatea luării în considerare a unui studiu sistematic și a elaborării unei discipline științifice distincte privind drepturile omului, ținând seama de principalele sisteme juridice din lume, în vederea facilitării, la nivel universitar și ulterior, la alte niveluri de învățământ, cunoașterea, înțelegerea, studiul și predarea drepturilor omului”. Studiul a fost realizat sub egida UNESCO și la inițiativa Institutului Internațional al Drepturilor Omului de la Strasbourg, fiind „un adevărat elaborat științific al drepturilor omului”, care va trebui, în mod progresiv, să fie promovat⁵. Ca urmare, s-au constituit, pe parcursul timpului, bazele unei veritabile științe a drepturilor omului a cărei obiective și rigoare este garantată de independența drepturilor omului în raport cu

orice școală de gândire sau cu orice interpretare a realității⁶.

Cei șaiszeci și cinci de ani care au trecut de la proclamarea de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite a Declarației Universale a Drepturilor Omului nu au diminuat cu nimic forța mesajului acestui document de însemnătate excepțională, conceput spre a consacra un scop comun pentru toate națiunile, temelie pe care s-a înălțat și continuă să se înalțe edificiul drepturilor omului⁷.

Raportarea la aceste prevederi evidențiază progresele realizate, dar mai ales distanța de parcurs între realitățile de astăzi și idealul proclamat prin Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Cu ocazia aniversării Declarației Universale a Drepturilor Omului, de Ziua internațională a drepturilor omului – 10 decembrie, Secretarul general ONU, Ban Ki-moon a adresat un mesaj în care reiese ideea că promovarea drepturilor omului este unul dintre scopurile de bază ale Națiunilor Unite și organizația a urmărit acest țel încă de la înființarea sa.

Întrucât anul acesta se împlinesc „20 de ani de când s-a înfăptuit un pas important și curajos pe drumul progresului, în eforturile ca drepturile omului să devină o realitate pentru toată lumea: adoptarea Declarației de la Viena și a Programului de Acțiune în cadrul Conferinței Mondiale a Drepturilor Omului din 1993. Inspirându-se din recomandările a mai mult de 800 de organizații neguvernamentale, instituții naționale, organisme responsabile cu tratatele și academicieni, statele membre au adoptat o viziune ambițioasă și au creat Biroul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului (OHCHR), împlinind astfel unul dintre vechile vise ale comunității internaționale”⁸.

În cei 20 de ani care au trecut „cinci Înalți Comisari au condus munca Națiunilor Unite pentru apărarea drepturilor omului la nivel global. Printr-o gamă vastă de norme și

³ Consiliul ONU pentru Drepturile Omului (CDO), din care fac parte reprezentanți din 47 de state membre, este principalul organ interguvernamental cu atribuții în domeniul drepturilor omului și a fost creat pentru dezvoltarea, promovarea și protecția drepturilor omului în toate statele membre. Acesta face recomandări privind încălcările de drepturi ale omului în general și desigur cu atât mai mult în cazul încălcărilor masive și repetate. Secretariatul Consiliului este asigurat de Înaltul Comisariat pentru Drepturile Omului.

⁴ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, *Codification in the Field of Human Rights*, in *Codification in International Perspective*, Springer International Publishing Switzerland, electronic version, 2013, p 353 și urm.

⁵ A se vedea Karel Vasak, *rédacteur général, Les dimensions internationales des droits de l homme*, UNESCO, Paris, 1978, p. VII și urm.

⁶ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, *Știința drepturilor omului și codificarea lor*, în *Știința și codificare în România*, Universul Juridic, București, 2012, p. 579 și urm.

⁷ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, *Declarația Universală a Drepturilor Omului...op. cit.*, p. 6.

⁸ A se vedea mesajul Secretarului General al ONU Ban Ki-moon cu ocazia Zilei Drepturilor Omului, 10 decembrie 2013. (<http://www.un.org/en/events/humanrightsday/2013/smessage.shtml>)

mecanisme, Biroul Înaltului Comisariat pentru Drepturile Omului sprijină victimele încălcării drepturilor fundamentale, exercită presiuni asupra statelor să se ridice la înălțimea obligațiilor pe care și le-au asumat, sprijină experții și organismele din domeniul drepturilor omului și prin prezența sa în 61 de țări, asistă statele să își dezvolte capacitatea de protejare a drepturilor omului”⁹. De altfel, „Atunci, ca și acum, cheia succesului a fost și a rămas voința politică a statelor membre. Statele sunt cele care în primul rând sunt obligate să protejeze drepturile omului, să prevină încălcările acestora la nivel național și să ia poziție atunci când alte state nu reușesc să se ridice la înălțimea angajamentelor pe care și le-au asumat. Aceasta nu este o sarcină ușoară și în ultimii 20 de ani am fost martori la genocid și la multe alte cumplite încălcări de mare amploare ale drepturilor internaționale ale omului și ale dreptului umanitar.

Îmbunătățirea modului în care sistemul

Națiunilor Unite previne și reacționează la catastrofele iminente se află în centrul unei noi inițiative numită Planul de Acțiune pentru Drepturile Omului în Prim Plan.

Planul are ca scop recunoașterea de către Națiunile Unite și de către întreg personalul său a locului central pe care îl ocupă drepturile omului în responsabilitățile colective ale Organizației. Mai presus de orice, își propune să consolideze reacțiile noastre la abuzurile pe scară largă și să prevină în primul rând apariția unor astfel de situații, subliniind importanța acestor drepturi prin intermediul unor acțiuni de avertizare din timp, cu caracter preventiv.”¹⁰

Secretarul General ONU adresează tuturor statelor un apelul de a-și îndeplini promisiunile făcute în cadrul Conferinței de la Viena și reiterează angajamentul Secretariatului Națiunilor Unite, a fondurilor și programelor organizației „pentru o vigoare sporită și pentru mult curaj în confruntarea cu încălcări ale drepturilor omului”¹¹.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.